

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd>

YIL: 2022
CİLT: 7
SAYI: 1

MAKALE BİLGİSİ

Gönderildiği Tarih: 16.03.2022
Kabul Tarihi: 26.04.2022
Yayımlanma Tarihi: 30.06.2022

ARTICLE INFO

Submitted date: 16.03.2022
Accepted date: 26.04.2022
Published date: 30.06.2022

e-ISSN 2547-9865

Antik Roma'da Kadın Gladyatörler

Female Gladiators in Ancient Rome

Çağla Bulduk

Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Arkeoloji Ana Bilim Dalı,
Yüksek Lisans Öğrencisi,
caglabulduk03@gmail.com,
0000-0003-4049-5274

Öz

Antik Roma dünyasının en çarpıcı görüntülerinden biri olan ve Roma Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yılları ile İmparatorluk Dönemi'nin sonuna kadar soluksuz devam eden gladyatör oyunlarının en ilginç ve hayranlık uyandıran tarafı, kadın gladyatörlerin de arenalarda dövüşmesi olmuştur. Toplumda her ne kadar eğlence aracı olarak görülseler de kadın gladyatörler de en az erkekler kadar ilgi ve merak uyandırmış aynı zamanda oyunların kalitesine de yön vermiştir. Kadınların, gladyatör olarak arenalarda dövüşmesi Roma halkı için büyük bir yenilik ve farklılık oluştursa da kadın gladyatörlerin de oyunlara katılımı konusunda fikir ayrılıkları yaşanmıştır. Özellikle Roma'da kadınlara olan genel tutum, kadınların arenalarda gladyatör olarak dövüşmesini etkilemiş ve toplumda tanımlanmış olan kadın ve erkek rolleri arasında ideolojik bir savaşı da başlatmıştır. Roma tarihi boyunca kadın gladyatörlerden antik kaynaklarda sık sık bahsedilse de haklarında yazılı kaynaklar ve arkeolojik verilerin az olması, kadın gladyatörlerin varlığına ilişkin bilgilerimizi de sınırlı tutmuştur. Ancak incelenen sekiz adet arkeolojik veri, kadın gladyatörler konusunda az da olsa fikir edinmemizi sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Antik Roma; Arena; Gladyatör; Kadın gladyatör.

Abstract

The most interesting and exciting aspect of the gladiator games, one of the most stunning images of the ancient Roman world, which continued in the first years of the Roman Republic Period and the end of the Imperial Period, there were also female gladiators fighting in arenas. No matter how much they are seen as a means of entertainment in the society, female gladiators awake at least as much interest and curiosity, and also directs the quality of the games. Although it was a great innovation and difference for the Roman people that women fought in the arenas as gladiators there were differences of opinion about the participation of female gladiators in the games. General attitude in Rome for female it also influenced and started an ideological war between the described roles of men and women in society the women's fight as gladiators in the arena. Although female gladiators are frequently mentioned in ancient sources throughout Roman history, the scarcity of written sources and archaeological data about them kept limited our knowledge of the structure of female gladiators. However, the eight pieces of archaeological data examined gave us some a little idea about the female gladiators.

Keywords: Ancient Rome; Arena; Gladiator; Female Gladiator.

i Bu makalenin araştırma ve yayın süreci "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun şekilde yürütülmüştür.

Giriş

Antik Roma dünyasının en ölümcül sporlarından biri olan gladyatör oyunları, sadece halkın eğlencesi için düzenlenmemişti aynı zamanda Etrüsklerin savaşlarda yitirdikleri kişilerin onuruna düzenlemiş oldukları cenaze törenlerinde, düşman olan savaş esirlerini dövüştürerek “ölen kişilerin kanına karşılık kan akıtma” şeklindeki oyunlar ile de ilişkilendirilmekteydi (Uzunaslan, 2005, s. 17; Malay, 1991, s. 7). Bu gelenek Romalılar tarafından da sürdürülmüş ve zengin Romalılar, ölümlerinden sonra düzenlenecek olan gladyatör oyunları için ölmeden önce vasiyet etmiş ve yüksek miktarda paralar ayırmıştı. Bundan dolayı ölüleri onurlandırmak için düzenlenen oyunlar, *munera* olarak adlandırılmıştır. *Munera* çoğul anlamda kullanılır, kelimenin tekil anlamı ise *munus* olarak ifade edilmektedir. *Munus* ise “yerine getirilmesi gereken görev ve ölüye karşı yapılması gereken vazife” şeklinde nitelendirilmektedir (Meijer, 2008, s. 24; Yurtsever, 2012, s. 12-13). İlk başlarda cenaze törenleri için düzenlenen *munera*, zamanla Roma toplumunun vazgeçilmez eğlence ritüeli haline gelmiş ve halkın eğlence aracı olarak kabul edilmiştir.

Kadın Gladyatörler

Roma toplumunun vazgeçilmez eğlence ritüellerinden biri olan gladyatör oyunlarına kadınların da katılımı ile Roma, yeni bir eğlence biçimini benimsemeye başlamıştır. Roma halkı, kadınların arenalarda dövüşmesini hayranlıkla izlemiş ve bu savaşçı kadınlar Amazonların örnekleri olarak nitelendirilmiştir (Miaczewska, 2012, s. 30). Kadın gladyatör oyunlarının ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmese de MS. 11 yılında Roma senatosu tarafından yürürlüğe koyulan bir kararnamede, yirmi yaş altındaki soylu kadınların arenalarda dövüşmesi yasaklanmıştı (Vesley, 1998, s. 91). Dolayısıyla kadın gladyatör oyunlarının MS. 11'den önceye dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Çıkarılan kararname, MS. 19 yılında tekrar değiştirilmiş ve söz konusu kararnamede Romalı soylu ailelerin eşlerinin, yirmi yaş altındaki kızlarının ve torunlarının da arenalara çıkması yasaklanmıştı. Ayrıca bu yasa ile, soylu ailelerin ününü korumak amacıyla *senator* ve *equestrian*'ların da arenalarda dövüşmesi yasaklanmıştır (Vesley, 1998, s. 91). Roma senatosu tarafından çıkarılmış olan bu yasanın tekrar değiştirilmiş olması ve kararnamenin tekrar oluşturulması, soylu kadınların da MS. 19 yılına kadar arenalarda yer aldığı düşüncesini doğrulamaktadır. Septimius Severus ise MS. 200 yılında, kadınların arenalarda teke tek ya da grup halinde dövüşmesini tamamen yasaklamıştır (Murray, 2013, s. 71; Karakoç, 2015, s. 156).

Roma tarihi boyunca kadın gladyatörlerin varlığından antik kaynaklarda sık sık bahsedilse de haklarında arkeolojik veri oldukça azdır. Erkek gladyatörler ile karşılaştırıldığında örnekleri az olsa da yazılı kaynaklar dışında kadın gladyatörler ile ilişkilendirilen arkeolojik veriler de kadın gladyatörlerin varlığını kesin olarak doğrulamaktadır. Kadın gladyatörlerin varlığına ilişkin en önemli görsel kanıt, Halikarnasos'da bulunmuş olan ve üzerinde iki kadın gladyatörün

dövüş sahnesinin tasvir edildiği mermer rölyeftir (Resim 1). Yazılı kaynaklardan anlaşılacağı üzere başka bir kanıt, Ostia'da ele geçmiş olan ve kadınların da arenada yer aldığından bahseden Latince bir yazıttır. Yazıtta: “QUI PRIMUS OM[NI]JUM AB URBE CONDITA LUDUS CUM [--] OR ET MULIERES [A]D FERRUM DEDIT.” Yazmakta ve çevirisi ise, “Şehir kurulduğundan beri kadınları ilk dövüştüren [Hostilianus]'dir”. Hostilianus'un ise, Ostia'da ilk defa kadın gladyatör dövüştüren yerel bir yönetici olduğu düşünülmektedir (Vesley, 1998, s. 91). Bir diğer yazıt ise, Leicester'da ele geçmiş olan, kırmızı renkte ve ortası delik olduğu bilinen kırık seramik parçaları üzerindeki yazıttır. Yazıtta: “VERECVNDIA LVDIA LVCIVS GLADIATOR.” Yazmakta ve çevirisi ise, “Dansçı (ya da kadın gladyatör) Verecunda, gladyatör Lucius.” Şeklinde. Yazıtta ismi geçen Verecunda ve Lucius, araştırmacılara göre büyük olasılıkla birbirine aşık iki gladyatördü ya da aynı grupta yer alıyorlardı ve bundan dolayı isimleri birlikte yazılmıştı. Seramik parçası üzerindeki delik ise objenin, Lucius'un Verecunda'ya olan aşkı göstermek için hediye verdiği ve isimlerinin yazılı olduğu kolye parçası olabileceğini de düşündürmektedir (Jackson, 2000, s. 18). Fakat objenin hangi amaçla kullanıldığı hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

Kadın gladyatörlerin varlığına ilişkin bir başka arkeolojik kanıt ise, 1996 yılında Londra'nın içinden geçen Thames Nehri'nin güney sahilinde, MS. 1. yüzyıla tarihlendirilen duvarlarla çevrili antik bir mezarlığın keşfidir. Londra Müzesi'ndeki arkeologların dikkatini çeken asıl husus ise mezarlığın dışında bir anıt mezarın daha bulunmuş olmasıydı. Bilim insanları, Almanya'nın Trier kentinde şimdiye kadar sadece bir tane benzer mezarın bulunduğunu öne sürmüşlerdir. Yapılan kapsamlı kazı çalışmaları, ölen kişinin özenle hazırlanmış cenaze ateşi üzerinde yakıldığını dolayısıyla da yüksek statüye sahip birisi olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan adli incelemeler sonucunda da mezarlığın, yirmili yaşlarda bir kadına ait olduğu anlaşılmıştır. Mezarlıkta, insan kalıntısı dışında birden çok seramik kap parçaları ve sekiz adet kandil bulunmuştur. Ayrıca mezarda, bir giysiye dikildiği düşünülen altın parçaları, demir çiviler, erimiş cam parçaları ve çeşitli yiyeceklerin organik kalıntıları da ele geçmiştir (Zoll, 2002, s. 231).

Ele geçen kandil buluntularından üçünün discuss bölümünde ise Mısır tanrısı Anubis'in betimlendiği anlaşılmıştır. Ölüm tanrısı olarak da bilinen Anubis, Roma tanrısı Merkür ile ilişkilendirilmektedir. Tanrı Merkür'ün ölen kişilerin ruhunu diğer dünyaya taşıdığına inanılır ve dolayısıyla gladyatör oyunlarında da ölen kişilerin Merkür gibi giyinen köleler tarafından taşındığı bilinmektedir. Başka bir kandilin discuss kısmında ise, düşmüş bir gladyatör betimlemesi yer almaktadır. Gladyatör oyunlarıyla bağlantılı olan Merkür ile eş değerde tutulan Anubis ve bir gladyatörün betimlendiği kandiller, mezarın bir gladyatöre ait olabileceğini gösteren önemli veriler sunar. Bu durumu destekleyen başka bir düşünce de mezardaki kişinin bir gladyatörün karısı veya sevgilisi olma ihtimalidir. Ele geçen seramik kap parçalarının ise, aroma üreten çam kozalakları yakmak için kullanılan kâse formunda (tazze) kaplar olduğu

anlaşılmıştır. Çam kozalak kalıntılarının da İtalya'ya özgü kozalaklı ağaç olan fıstık çamına ait olduğu tespit edilmiştir. Fıstık çamının o dönemki inanışlara ve geleneklere bağlı olarak sadece Londra'da yerel amfityatroların yakınlarında yetiştirildiği düşünülmektedir. Dolayısıyla amfityatroların çevresinde yer alan çam ağaçları mezarda bulunmuş olan seramik kaplarla ilişkilendirilmiştir. Arkeolojik verilere göre araştırmacılar da söz konusu mezar kalıntılarının, bir kadın gladyatöre ait olabileceğini düşünmekte ancak bazı tarihçiler, ele geçen buluntuların ölen kişinin mesleğinden ziyade dini inanışını yansıttığını ve gladyatör olmadığını savunmaktadır (Zoll, 2002, s. 172; Murray, 2003, s. 14). Ayrıca mezarın içinde bir gladyatöre ait herhangi bir giysi ya da silah bulunmadığından dolayı bu görüşlere şüphe ile yaklaşılmaktadır.

Ostia'da ele geçmiş olan yazıt aracılığıyla, kadınların da erkekler gibi *editor*'lar tarafından arenalarda dövüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Antik kaynaklardan elde edilen verilere göre de arenaya çıkan her kadının köle ve paraya ihtiyaç duyan düşük statüde kişiler olmadığı anlaşılmaktadır. Tacitus, yüksek statüye sahip Romalı kadınların da arenada dövüştüğünden bahseder (Tacitus, 1989, 15, 32). Ayrıca soylu kadınlar, arenalara çıkmadan önce gladyatör okullarında (Ludus) eğitim alır ve daha sonra arenaya çıkardı. Yüksek statüye sahip kadınların arenalara neden çıktıkları tam olarak bilinmese de kendilerinden zayıf gördükleri köle gladyatörleri taklit ederek onlar gibi şöhret kazanmak ve heyecan yaratmak amacıyla dövüştüklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Roma tarihçisi Dio Cassius da kadınların arenada performans gösterdiği birçok olaydan bahsetmiştir (Dio Cassius, 2000, 63, 3, 1). Bu kadınların asıl amacı para kazanmak değildi, heyecan ve ilgi duydukları bu dövüşlerde isimlerinin duyulmasıydı. Antik yazarların anlatıları ise, kadın gladyatörler hakkında oldukça önemli veriler sunmaktadır.

Kadınların arenalarda gladyatör olarak dövüşmesi, özellikle soylu kadınların sosyal statülerini tehlikeye atması açısından hoş karşılanmamış ve birçok antik yazar tarafından da eleştiri konusu olmuştur (Tacitus, 1989, 15, 32; Juvenalis, 2006, 6, 110). Bundan dolayı yönetim, zamanla artan kadın gladyatör sayısını engellemek istemiş fakat gösteriler, Roma halkı tarafından ilgiyle izlendiği için oyunlar, arenalarda büyük heyecanla düzenlenmeye devam etmiştir. Özellikle Domitianus'un imparatorluğu öncesinde soylu kadınların arenada dövüşmesi utanç verici görülse de Domitianus tarafından düzenlenen ve soylu ya da köle farketmeksizin kadınların arenada dövüştürüldüğü gösteriler, bu düşüncenin yavaş yavaş değişmesini sağlamıştır (Murray, 2013, s. 70). Gladyatör olarak dövüşen kadın sayısı, erkekler kadar çok olmadığı için gösteriler, sınırlı sayıda ve daha geniş kapsamlı düzenlenmiştir. Ayrıca gösteriler oldukça sevilmiş olmalı ki halk, kadın gladyatörleri daha fazla desteklemiştir (Miaczewska, 2012, s. 31).

Roma İmparatorluk Dönemi'nde oyunlara olan rağbetin artması sonucunda bazı imparatorlar, halkı daha fazla etkilemek amacıyla erkek ve kadın gladyatörlerden daha çok

cüceleri, çocukları hatta engelli kişileri bile gladyatör olarak dövüştürmüştür. Domitianus, MS. 88 yılında arenada kadın gladyatörlerin dövüştüğü gösteriler düzenletmiş ve kadınlar, dövüslere cücelerle katılmıştır. Suetonius, oldukça büyük ilgi ve heyecan yaratan bu gösterilerde Domitianus'un, kadın gladyatörleri geceleri, ellerinde meşalelerle dövüştürdüğünü yazmıştır (Suetonius, 1957, 4, 1). Kadınların cücelere karşı dövüştürüldüğü gösterilerin, Domitianus'un bu oyunlara olan ilgisinin yanında kadının fiziksel güç olarak cücelerle eş değerde tutulmasından dolayı düzenlenmiş olabileceğini söylemek de mümkündür. Ayrıca Domitianus'un söz konusu gösterileri, Roma halkının istek ve arzularını yerine getirmek aynı zamanda kendi politik çıkarlarını da gözetmek amacıyla düzenlettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Her ne olursa olsun arenada göstermiş oldukları performanslardan, kadın gladyatörlerin de erkekler kadar güçlü ve yetenekli olduklarını ispatlamak ve metanetli olduklarını erkeklere kanıtlamak amacıyla oyunlara katılmaya daha hevesli oldukları çıkarımı da yapılabilmektedir.

Antik kaynaklardan elde edilen bilgilere göre, diğer imparatorlukların, kadınları gladyatör olarak dövüştürdüğü tam olarak bilinmemekte fakat Nero ve Domitianus'un imparatorlukları döneminde, kadınların sıklıkla arenalarda yer aldığı söylenebilmektedir. Nero tarafından düzenlenen şenliklerde, Etiyopya'dan getirilen köle kadınlar arenada dövüştürülmüştür. Bu durumda gösterilerin tamamen eğlence amaçlı yapıldığını ve kadınların asil savaşçılar olarak görülmelerinden ziyade eğlence aracı olarak kullanıldıklarını da söylemek mümkündür. İmparator Nero, birçok kadının arenalarda dövüştürüldüğü şenlikleri sistemli bir şekilde düzenletmiştir (Dio Cassius, 2000, 62, 17, 3). Nero MS. 63 yılında annesinin onuruna, birkaç gün boyunca süren üst sınıf kadın ve erkeklerin katıldığı gladyatör oyunları düzenletmiş fakat bu gösterilere sadece Etiyopya'dan köle olarak getirilen kişiler katılmıştır. Ayrıca arenada dövüşen kadınlardan birisinin de Etiyopyalı olduğu düşünülmektedir. Dio Cassius, söz konusu şenliklerden "*Roma'nın en görkemli şenlikleri*" diye bahsetmiştir (Dio Cassius, 2000, 62, 17, 3). MS. 66 yılında ise Nero, azat etmiş olduğu Patrobius adında bir kölesine, Parth kralı Tiridates'in Roma'yı ziyareti üzerine Pozzuoli'de (Puteoli) gladyatör oyunları organize ettirmiş ve gösterilerde, Etiyopya'dan köle olarak gelen kadınlar, erkekler ve çocuklar da yer almıştır (Dio Cassius, 2000, 62, 3, 1). Nero ve Domitianus'un, kadınları arenalarda sürekli olarak dövüştürdükleri bilirse de kadın gladyatörler hakkındaki görsel ve yazılı kaynakların sınırlı olmasından dolayı diğer imparatorlukların, kadın gladyatörler konusunda oldukça tutucu davrandığını düşünmek mümkündür (Vesley, 1998, s. 85-93).

Roma'da, gladyatör oyunlarına kadınların da katılımı konusunda fikir ayrılıkları yaşanmıştır. Kadınların gladyatör olarak dövüşmelerine yönelik iki tutum sergilenmiş ve bir grup insan, kadınların arenalara çıkmasını desteklerken, bir tarafta ise kadınların gladyatör olarak dövüşmelerini eleştiren ve bu mesleğin, kadınlara hatta toplumun kendisine yol açabileceği tehlikeler konusunda endişe duyan bir toplum vardı. Fakat bu endişe sadece üst sınıf

kadınlar içindi (Manas, 2011, s. 2739). Kadınların arenalarda gladyatör olarak dövüşmesinin genel anlamda toplum tarafından hoş karşılanmadığını ve bu durumun, kadınların sosyal statüsünü tehlikeye atarak, toplumda oluşturacağı kötü etkilerden dolayı endişe duyulduğunu da söylemek mümkündür. Dio Cassius'un aktardıklarına göre, özellikle de üst sınıf mensubu kadınlara yönelik çıkarılan yasaların, bağımsızlıklarını engellemekten ziyade kadınlara gösterilen saygının azalmasından duyulan endişeden kaynaklı uygulandığı bilinmektedir (Dio Cassius, 2000, 76, 16). Aslında Roma'da kadına verilen değer oldukça düşük olduğu, kadınlar arasında sosyal statülerine göre bir ayırım yapıldığı da söylenebilmektedir. Özellikle de soylu kadınlar ve köleler arasında önemli farklılıklar bulunmaktaydı (Tacitus, 1989, 15, 32). Hatta arenalarda gösterdikleri performansları ve eğitimleri bile farklı uygulanmıştır. Ayrıca yüksek statüye sahip soylu kadınların, köle kadınlar ile aynı koşullar altında dövüşmedikleri de söylenebilmektedir (Miaczewska, 2012, s. 32). Soylu kadınlar, arenalarda şöhret ve ün kazanmak için dövüşürken köleler ise para kazanmak ve hayatını sürdürmek için, efendilerinin emirlerine uymak zorunda kalmış ve eğlence amaçlı yapılan her organizasyonda dövüştürülmüştür (Miaczewska, 2012, s. 14).

Roma'da yaşamlarını devam ettirebilmek için çalışmak ve para kazanmak zorunda olan alt sınıf kadınlar ve köleler üst sınıfa mensup soylu kadınlara oranla daha rahat ve özgür bir yaşam sürmüştür (Özkan, 2017, s. 16). Ayrıca Septimius Severus'un MS. 200 yılında çıkarmış olduğu yasaklamaların da sadece soylu kadınlara yönelik uygulandığı düşünülmektedir. Septimius Severus'un çıkarmış olduğu ve kadın gladyatörlerin arenaya çıkmasını tamamen yasakladığı kararnamesinde, üst sınıfa mensup kadınlardan bahsederken *feminae* (hanımlar), köle kadınlardan bahsederken ise *mulieres* (kadınlar) terimini kullanmıştır. Bu ayırım, dönemin birçok yazarı tarafından da yapılmış ve eserlerine de yansımıştır. Ayrıca bu ayırım Roma toplumunda da bu şekilde kabul görmüştür (Tacitus, 1989, 15, 32). Kadınların, dövüş becerilerini geliştirmek için gösterdikleri cesaret, ataerkil toplumun statükosunu bozduğu düşüncesinden ziyade kadınların itibarını zedeleyen bir durum olarak görülmüştür. Yüksek statüdeki kadınların gladyatör olarak arenalarda boy göstermesi, ailesine ve statüsüne itibarsızlık ve ihanet ettiği şeklindeki görüşlere sebep olmuş dolayısıyla da kölelerden ziyade soylu kadınlara yönelik kısıtlamalar uygulanmıştır. Fakat bu yasalar sadece kadınları değil aynı zamanda soylu erkekleri de ilgilendirmiş, yüksek statüye sahip kadınlar kadar erkekler de yasaklamalara tabi tutulmuştur. Roma erkeği, her ne kadar toplumda bağımsız olsa da rütbeleri tarafından sınırlandırılmıştır (Miaczewska, 2012, s. 16-17).

Roma toplumunda, kadın ve erkekler arasındaki rollerin farklılığına ve kadınların da gösterilere katılımı konusundaki artan eleştirilere rağmen Romalılar, kadın gladyatörler ile birlikte yeni bir eğlence biçimini benimsemeye başlamıştır. Dolayısıyla uygulanan yasaklamalara rağmen kadın gladyatörlerin de arenalarda performans göstermelerinde ve dövüş tekniklerini geliştirmelerinde erkekler ile eşit olmalarına izin verilmiştir. Ancak erkek

gladyatörlerin gösterilerini gölgede bırakmaları ve ataerkil hakların dengesini bozacak tehditler de engellenmiştir (Miaczewska, 2012, s. 31). Roma'da kadınlara olan genel tutum kadınların, arenalarda gladyatör olarak dövüşmelerini de etkilemiştir. Kadın gladyatörlerin arenalarda boy göstermesi, toplumda tanımlanmış olan kadın ve erkek rolleri arasında ideolojik bir savaşı başlatmıştır. Roma toplumunun en büyük korkusu ise arenalarda önemli başarı sergileyen kadın gladyatörlerin, erkeklerin rollerini üstlenmeleri olmuştur. Bundan dolayı kadın gladyatörler her zaman toplumda tehdit unsuru olarak görülmüştür (Miaczewska, 2012, s. 30; Manas, 2011, s. 2737). Kadın gladyatör gösterileri, birçok kesim tarafından sevilmiş ve ilgiyle izlenmiş olsa da Roma geleneksel oyunları içerisinde yer almamıştır. Oyunların düzenleniş biçimleri sınırlandırılmış ve gladyatör sayılarında da kısıtlamalar uygulanmıştır (Dio Cassius, 2000, 62, 3, 1). Yazılı ve görsel kaynaklardan elde edilen bilgilere göre kadın gladyatörler grubunu, üst sınıfa mensup soylu kadınlar ve köleler oluşturmaktaydı. Kadın gladyatör gösterilerinde, erkek gladyatörler kadar sayıca çokluk ve çeşitlilik de söz konusu değildi. Tüm bu veriler değerlendirildiğinde ise her ne kadar kadın gladyatörler, toplumda eğlence aracı olarak kullanılmışlardır algısının oluştuğunu ve erkek gladyatörler kadar rağbet görmediklerini düşünsük de kadın gladyatörler de erkekler kadar cesur ve asil savaşçılardı diyebiliriz. Ayrıca Roma tarihi boyunca düzenlenen gladyatör oyunlarının ihtişamını yükselten en önemli faktör de kadınların da arenalarda erkek gladyatörler kadar korkusuzca dövüşmesi olmuştur.

Arkeolojik Kanıtlar

Kadın gladyatörlerin varlığına ilişkin arkeolojik veriler incelendiğinde, betimleme örnekleri mimari plastik ve görsel sanatlarda yetersiz olsa da kadın gladyatör olabileceği düşünülen sekiz adet arkeolojik veri bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Halikarnasos'da bulunmuş olan ve günümüzde ise British Museum'da sergilenen mermer rölyeftir (Resim 1). Rölyef, MS. 1-2. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir. Kabartmanın, 1846 yılında Viscount Stratford de Redcliffe tarafından müzeye hediye edildiği bilinmektedir (Murray, 2013, s. 71). Dikdörtgen formlu rölyefte iki kadın gladyatörün dövüş sahnesi betimlenmiştir. Çıplak göğüsleri ve saç stillerinden de anlaşılacağı üzere betimlenen figürlerin kadın oldukları açıkça vurgulanmaktadır. Orta kristalli, gri-beyaz mermerden yapılmış olan rölyefin sahne kısmında figürler, yüzleri birbirine bakar şekilde ve ayakta betimlenmiştir. Her iki figür de ellerinde büyük bir kalkan (scutum) ve kısa bir kılıç (gladius) taşımaktadır. Figürler yüksek bir platform üzerinde durmakta, platformun cephesinde ve her iki figürün de altında Grekçe takma isimleri yazmaktadır. Sahnenin solunda betimlenen kadın figürünün altında Grekçe, AMAZON (Amazon) ve sağda betimlenen kadın figürünün altında ise Grekçe AXIALIA (Achillia) yazmaktadır. Kabartmanın üst kısmındaki tek satırlı yazıt bütünüyle okunmakta ve Grekçe ΑΠΕΛΥΘΗΣΑΝ (Apeluthesan) yazmaktadır. Yunanca karşılığı, *stantes missae* (ayakta gönderildi) ve Latince çevirisi *missae sunt* olan bu kelime, her iki gladyatörün de cesurca dövüşerek onurlu bir şekilde arenadan ayrıldığını gösteren bir zafer terimi olarak kullanılmıştır

(Meijer, 2008, s. 69-70). Her iki gladyatörün de çok iyi mücadele ettiği ve kazananın kim olduğu belli olmadığı için berabere kalındığı ve bundan dolayı oyundan ayrılmalarına izin verildiği ya da canlarının bağışlandığı (missio) söylenebilir. *Apeluthesan* kelimesinin kullanımı, gladyatörlerin, dövüşlerden serbest bırakıldıkları anlamına gelmemekte olup oyunlarda berabere kalındığını veya dövüşü kaybetmeler bile arenadan ayakta gönderildiklerini göstermektedir. Ayrıca gladyatörlerin eğitimlerine devam ettiklerini ve sıradaki bir dövüşe hazırlanmalarını da göstermektedir.

Halikarnasos'da bulunmuş olan mermer rölyeften de anlaşılacağı üzere kadın gladyatörlerin de erkekler gibi giyinip dövüştüğü, arenada ve arena dışındaki hayatında erkek gladyatörlerin uyduğu kurallara göre yaşadığı ve onların statülerine gladyatör kadınların da sahip olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Ancak kadın gladyatörlerin eğitimleri konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Kadın gladyatörlerin hiçbir zaman erkek gladyatörlerle dövüşmediği ve teke tek dövüşlerde kadın rakipleriyle karşı karşıya geldiğini söylemek de mümkündür. Kadın gladyatörler ile erkekler arasında benzerlikler olsa da özellikle giydikleri kıyafetler arasında belirgin farklılıklar bulunmaktaydı (Grant, 1967, s. 31). Kadın gladyatörlerin, arenada saçları görünecek şekilde dövüşmesi, onlara daha çekici bir savaşçı görünümü katıyordu. Bu nedenle çoğu zaman saçlarını kapatan miğfer takmazlardı. Görsel kaynaklardan elde edilen verilere göre, çoğunlukla *subligaculum* (önlük) ve *balteus* (kemer) giyerlerdi. Dizlerine *ocrea* (dizlik), kollarına *manica* (kolluk) ve bacaklarına da *fasciae* (koruyucu bant) takarlardı. Ayrıca silah olarak, *gladius* (kılıç), *scutum* (kalkan), *parma* (kalkan) ve *sica* (hançer) kullandıkları da görülmektedir. Dio Cassius'un aktardıklarına göre, soylu olan kadın gladyatörler arasındaki dövüşlerin hiçbir zaman ölümlü sonuçlanmadığı anlaşılmaktadır. Fakat tam olarak bilinmese de köle kadınların, mücadelelerinin ölümcül olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla kadınların, arenaları ölümcül bir dövüş mekânından ziyade gösterilerini sergileyecekleri ve para kazanacakları bir eğlence mekânı olarak gördüklerini söylemek yanlış olmayacaktır (Dio Cassius, 2000, 62, 17, 3).

Kullandıkları silahlardan da anlaşıldığı üzere kabartmada tasvir edilmiş olan kadın gladyatörlerin, *provocator* ya da *thraex* tipi gladyatörler ile benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Figürlerin miğferleri, platformun solunda ve sağında yerde betimlenmiştir. Miğferlerinin yerde betimlenmiş olması, teslim oldukları anlamına gelmektedir. Gladyatörlerin üzerinde durdukları platformun ise bir arenayı temsil ettiği düşünülmektedir. Rölyefte tasvir edilmiş olan iki kadın gladyatörün mücadelesi, halk için düzenlenmiş olan eğlence ritüelinden ziyade yasal bir dövüş sahnesi olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca erkek gladyatörler kadar cesur ve güçlü savaşçı oldukları da anlaşılmaktadır.

Bir diğer arkeolojik veri, kadın gladyatör olabileceği düşünülen bronzdan yapılmış olan ve Museum für Kunst und Gewerbe of Hamburg'da sergilenen figürindir (Resim 2). Bronzdan yapılmış olan figürin MS. 1. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Manas, 2011, s. 2740). Gladyatör

olabileceği düşünülen figürinin, başı sağa eğik ve saçları dalgalar halinde kulakları ve başının arkasında gevşekçe sabitlenmiştir. Sol elinde ucu kavisli bir hançer (*sica*) tutmuş ve sol kolunu başının üzerine kaldırmış şekilde tasvir edilmiştir. Figürin, elinde tuttuğu hançer (*sica*) ile *thraex* ya da *dimachaerus* tipi gladyatörlere benzetilmektedir. Figürinin, elinde tuttuğu *sica* (hançer) ve bacağındaki *fasciae* (bant) dışında gladyatörlere ait hiçbir kıyafeti ve silahı bulunmamaktadır. Bundan dolayı figürinin, gladyatör olabileceği düşüncesine şüphe ile yaklaşmaktadır. Ayrıca figürinin, yere baktığı kısmı göremediğimiz için bu konuda da kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Figürinin gladyatör silahları ve giysileri ile betimlenmemiş olması, gladyatörden ziyade atlet olabileceğini de düşündürmektedir. Figürini, atlet olarak yorumlayan araştırmacılar, sol elinde tuttuğu nesnenin, sporcuların vücutlarındaki yağı ve teri kazımak için kullandıkları bir tür *strigilis* olabileceğini düşünmektedir. Belki de sol elinde tuttuğu *strigilisi*, tam da boynunu veya sırtını temizlemek amacıyla kullanmak için uzatırken betimlenmişti fakat figürinin elinde tuttuğu nesne, Roma dönemi tipik *strigilis* örnekleri ile karşılaştırıldığında, uç kısmı daha kavisli olduğundan dolayı nesnenin *sica* (hançer) ile daha fazla benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır (Manas, 2011, s. 2742). Figürinin gladyatör olabileceği düşüncesi şüpheli olsa da dövüş sonunda mağlup ettiği rakibine bakarken bir kolunu yukarı kaldırarak zaferini kutluyor şekilde tasvir edilmiş olmalıdır. Dolayısıyla duruş pozisyonu da figürinin gladyatör olabileceğini gösteren önemli bir veri sunmaktadır. Ayrıca elinde tuttuğu nesne, göğüslerinin çıplak şekilde tasvir edilmesi, kıyafeti ve bacağına taktığı *fasciae* (bant) gibi unsurların bronz figürinin kadın gladyatör olabileceği düşüncesini doğrulayabilecek detaylar olduğunu söylemek mümkündür.

Diğer arkeolojik veri, İzmir Çeşme'deki bir kazı çalışması esnasında bulunmuş olan ve iki kadın dövüşçünün dövüş mücadelesini anlatan figürindir (Resim 3). Yaklaşık MÖ. 6. yüzyıla tarihlendirilen ve bronzdan yapılmış olan figürin, günümüzde British Museum'da sergilenmektedir (Murray, 2013, s. 73). Figürinin, gladyatörden ziyade adak figürü olarak kullanıldığı ya da mitolojik bir figür olabileceği de düşünülmektedir. Ancak MÖ. 6. yüzyıla tarihlendirildiği için eserin, Etrüsklerin insan kurban etme geleneğine dayalı olarak cenaze ritüeli amacıyla yapılmış olabileceği de söylenebilmektedir. Her iki figür de silah olarak sadece *gladius* (kılıç) taşımaktadır. MÖ. 6. yüzyıla tarihlendirilen figürinin, yapıldığı dönemde silah çeşitlerinin gelişmemiş olması nedeniyle figürlerin silah olarak sadece *gladius* (kılıç) taşıdıklarını söylemek de mümkündür. Arkaik Dönem içerisinde değerlendirilen eserdeki figürlerin işleniş ise dönemin tipik heykeltıraşlığını da yansıtmaktadır.

Başka bir arkeolojik veri ise, kadın gladyatör olabileceği düşünülen ve birbirine benzer yapılmış olan iki adet pişmiş toprak figürinlerdir (Resim 4-5). Antik Roma Kenti olan Perinthos'ta, Tekirdağ'ın bugünkü Marmara Ereğlisi ilçesinde bulunmuşlardır. 1980 yılında gerçekleştirilen, Perinthos Antik Kenti surlarının yakınındaki temel kazılarında bir lahit parçası bulunmuştur. Söz konusu alanda kurtarma kazıları yapılmış ve çeşitli boyutlarda 14 adet

mermer lahit açığa çıkarılmıştır. Boyutlarına göre lahitlerin, bir kadın ve bir kız çocuğuna ait olabileceği düşünülmektedir. Yapılan kapsamlı araştırmalar sonucunda lahitler içerisinde, cenaze hediyeleri olduğu düşünülen birçok farklı buluntu ele geçmiştir. Ele geçen buluntular arasında iki adet kadın figürini, bir adet cam unguentarium, bir adet bronz çan, bir adet altın küpe, iki adet altın yüzük ve bir adet bronz ayna yer almaktadır. Buluntular ise MS. 2-3. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir (Şahin ve Güçlü, 2015, s. 109-110). Günümüzde, Tekirdağ Müzesi'nde sergilenmekte olan figürinlerin, Amazonların kullandığı bir giysi türü olan *khlamys* giydikleri ve başlarına taktıkları objenin de Amazonların kullandığı başlık türü ile benzerlik gösterdiği ve dolayısıyla figürinlerin, giysilerinden ve duruş pozisyonlarından Amazon oldukları kabul edilse de bir kadın gladyatörü temsil ettikleri düşünülmektedir. Figürinlerin, başlığında ve arka yüzünde delikler bulunmakta, delikler ise bacaklarının ve gövdelerinin birbirinden ayrı yapıldığını göstermektedir. Dolayısıyla figürinlerin, kukla olarak kullanılmış olabileceğini söylemek de mümkündür. Ayrıca Tekirdağ'ın Malkara ilçesine bağlı Apri Antik Kenti'nde bulunmuş olan ve kadın figürinleri ile malzeme yönünden ve kullanım alanı açısından benzer erkek gladyatör figürinleri de söz konusu figürinlerin kadın gladyatör olabileceğini düşündüren önemli arkeolojik verilerdir (Şahin ve Güçlü, 2015, s. 108-109).

Kadın gladyatörlerin varlığına ilişkin başka bir veri, Muğla'nın Datça ilçesi sınırları içinde kalan Knidos Antik Kenti'ndeki Demeter Kutsal Alanı'nda bulunan, diskus (discus) bölümünde iki kadın gladyatörün mücadelesinin tasvir edildiği kalıp yapımı ve pişmiş topraktan yapılmış olan kandildir (Resim 6). Günümüzde British Museum'da sergilenen kandil MS. 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Murray, 2013, s. 72). Diskus merkezinde betimlenen kadın gladyatörlerin giysileri, silahları ve mücadeleleri tam olarak belirgin olmasa da açık göğüslerinden de anlaşılacağı üzere figürlerin kadın olduğu açıkça vurgulanmaktadır. Kullandıkları silahlardan da anlaşıldığı üzere diskus merkezinde betimlenen ve kadın oldukları düşünülen gladyatörlerin, *thraex* ya da *provocator* tipi gladyatörler ile benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Betimlenen gladyatörlerin, *murmillo* tipi ile de benzerlik gösterdiği düşünülmektedir (Miaczewska, 2012, s. 23).

Diğer arkeolojik veri ise, yine Muğla'nın Datça ilçesi sınırları içinde kalan Knidos Antik Kenti'nde bulunan ve diskus (discus) merkezinde kadın olabileceği düşünülen iki gladyatörün, dövüş sahnesinin alçak kabartma halinde işlendiği kalıp yapımı ve pişmiş topraktan yapılmış olan kandildir (Resim 7). Günümüzde ise Sydney'deki Nicholson Museum'da bulunan kandil MS. 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Miaczewska, 2012, s. 22-23). Mevcut aşınmalardan dolayı figürlerin, silahları, giysileri ve mücadeleleri tam olarak anlaşılmasa da her iki figürün de belirgin olan açık göğüslerinden kadın oldukları açıkça vurgulanmaktadır. Kullandıkları silahlardan da anlaşıldığı üzere diskus merkezinde betimlenen figürlerin, *hoplomachos*, *provocator* ya da *thraex* tipi gladyatörler ile benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Kadın gladyatörlerin varlığına ilişkin son arkeolojik veri ise, orijinal yeri bilinmeyen ve günümüzde British Museum'da sergilenen, kalıp yapımı ve pişmiş topraktan yapılmış olan kandildir (Resim 8). MS. 2. yüzyıla tarihlendirilen kandilin diskus (discus) merkezinde betimlenmiş olan figürler, Nicholson Museum'da bulunan kandilde (Resim 7), tasvir edilmiş olan figürlerin vücut yapısı, duruş pozisyonu, silahları ve dövüş sahnesi ile benzerlik göstermekte ve söz konusu kandil üzerinde betimlenmiş olan figürlerin de kadın gladyatör olabilecekleri düşünülmektedir (Miaczewska, 2012, s. 23; Bailey, 1988, s. 344). Kandilin, diskus merkezinde alçak kabartma halinde işlenen ve kadın olabileceği düşünülen iki gladyatörün de belirgin olan açık göğüslerinden kadın oldukları açıkça vurgulanmaktadır. Ayrıca diğer kandille benzerlikleri göz önüne alındığında, kandillerin ve figürlerin işleniş biçimleri, gladyatörlerin ihtişamlı gösterilerini sunmayı amaçlar nitelikte olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Kullandıkları silahlardan da anlaşıldığı üzere figürlerin, *provocator* ya da *thraex* tipi gladyatörler ile benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Sonuç

Kadın gladyatörlerin varlığına ve Roma'daki konumuna ilişkin antik ve modern kaynaklar incelenmiş olup haklarındaki bilgilerin oldukça sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Kadın gladyatörlerin de arenalarda erkek gladyatörler kadar tutulduğu ve tarihin ölümcül sporu olan gladyatör oyunlarına büyük bir yenilik getirdiği çıkarımı yapılabilmektedir. Kadın gladyatörlerin de arenalarda cesurca dövüşmesi, Roma halkı için ilgi ve hayranlık uyandırır da toplumda, kadınların arenalarda kendi benliklerini unutup ölümüne dövüşmelerinden endişe duyulduğu ve gösterilerin birçok insan tarafından eleştirildiği, yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Halkın büyük çoğunluğu, kadınların arenalarda dövüşmesini desteklerken diğer tarafta ise kadınların, Roma'da tanımlanmış olan kadın rolünden çıktığını ve erkeklerin rollerini üstlendiğini düşünen bir toplum oluşmuştur. Dolayısıyla toplumun bu endişesinin, dönemin antik yazarları ve yöneticilerine de yansıdığı görülüyor ki birçok antik yazar, kadınların arenalarda dövüşmesini kınayan ve eleştiren sert bir dil kullanmıştır. Ayrıca kadın gladyatörlere yönelik özellikle de üst sınıf mensubu soylu kadınların, toplumdaki saygınlıklarını yitirecekleri düşüncesiyle, arenalara çıkmalarını engellemeye yönelik kararname çıkarılmıştır. Hatta zamanla artan kadın gladyatör sayısına ve gösterilerin düzenleniş sıklığına kısıtlamalar da uygulanmıştır.

Kadınların, her ne kadar toplum tarafından benimsendiği görülse de her zaman Roma toplumunda kabul görmüş olan, kadın ve erkeğe yönelik haklar ve sorumluluklardan dolayı kadınların toplumdaki konumları, kadın gladyatör dövüşlerini de etkilemiş ve gösterilerin artmasının önüne geçilmiştir. Sonuç olarak, kadın gladyatör örneklerinin az olması da bu durumun en temel sebebi olarak görülebilmektedir. Ayrıca oyunların, erkek gladyatörler kadar çok sayıda ve geniş kapsamlı uygulanmamış olması, kadın gladyatörlerin erkek gladyatörler kadar sayıca çok ve çeşitliliğin de mevcut olmayışı ve gösterilerin, erkek gladyatör oyunları

kadar uzun bir tarihi geçmişe sahip olmaması gibi sebepler betimleme örneklerinin de az olmasına yol açmıştır diyebiliriz.

Kaynakça

Bailey, D.M. (1988). *A Catalogue of the Lamps in the British Museum III: Roman Provincial Lamps*. London: British Museum Publication Ltd.

Beames, H. (2004). *Ancient Lamps in the Nicholson Museum*. Sydney: University of Sydney.

Dio Cassius. (2000). *Roman History* (E. Cary, Çev.), Cambridge: Loeb Classical Library, Harvard University Press.

Gaius Suetonius Tranquillus. (1957). *The Twelve Caesars*. (R. Graves, Çev.), Middlesex: Penguin Books Ltd.

Grant, M. (1967). *Gladiators*. New York: Barnes & Noble Books.

Jackson, R. (2000). Gladiators in Roman Britain. *British Museum Magazine*, 38, 16-21.

Juvenalis. (2006). *Saturae*. (Ç. Dürüşken ve E. Alova, Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Karakoç, E. (2015). Antik Roma'da kadın gladyatörler. *Akademik Bakış Dergisi*, 52, 154-163.

Malay, H. (1991). *Antik devirde gladyatörler*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yay.

Manas, A. (2011). New Evidence of Female Gladiators: The Bronze Statuette at the Museum für Kunst und Gewerbe of Hamburg. *The International Journal of the History Sport*, vol. 28, no. 18, 2726-2752.

Meijer, F. (2008). *Gladyatörler: Tarihin en ölümcül sporu* (D. Günenç, Çev.), İstanbul: Homer Kitabevi.

Miaczewska, A. B. (2012). Female Gladiators at the Roman Munera: A Fact or A Fantasy. *Res Historica*, 34, 9-28.

Murray, S. R. (2003). Female Gladiators of the Ancient Roman Worlds, *The Journal of Combative Sport*, 1-14.

Murray, S. R. (2013). Antik dünyada kadın gladyatörler, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, 32, 68-73.

Özkan, B. E. (2017). Yasalar ve gelenekler ışığında arkaik ve klasik dönem Yunan ve cumhuriyet dönemi Romalı kadınların aile hayatı. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2, 1-25.

Şahin, I and Güçlü, H. (2015). Terracotta Gladiators from Eastern Thrace Edirne. Figurines de Terre Cuite en Mediterranee Grecque et Romaine. *Archaiologia*, 2, 107-114.

Tacitus. (1989). *The Annals of Imperial Rome*. (M. Grant, Çev.), London: Penguin Classics.

Uzunaslan, A. (2005). Antik Roma'da gladyatör oyunları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 15-58.

Vesley, M. (1998). Gladiatorial Training for Girls in the Collegia Iuvenum of the Roman Empire. *Echos du Monde Classique*, 62(17), 85-93.

Yurtsever, A. (2012). *Side'de romanizasyon sürecinde gladyatörler ve agonlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Zoll, A. (2002). *Gladiatrix: The True Story of History's Unknown Woman Warrior*. Berkley Publishing Group.

Resim 1. İki kadın gladyatörün tasvir edildiği mermer rölyef. (Meijer, 2008)

Resim 2. Kadın gladyatör olduğu düşünülen bronz figürin. (Manas, 2011)

Resim 3. Kadın gladyatör olabilecekleri düşünülen bronz figürin(?). (Murray, 2013)

Resim 4. Pişmiş toprak kadın gladyatör figürünü. (Şahin ve Güçlü, 2015)

Resim 5. Pişmiş toprak kadın gladyatör figürünü. (Şahin ve Güçlü, 2015)

Resim 6. Diskusunda kadın gladyatörlerin tasvir edildiği pişmiş toprak kandil. (Murray, 2013)

Resim 7. Diskusunda kadın gladyatörlerin tasvir edildiği pişmiş toprak kandil. (Beames, 2004)

Resim 8. Diskusunda kadın gladyatör oldukları düşünülen figürlerin tasvir edildiği pişmiş toprak kandil. (Bailey, 1988)